

A BÉCSI EGYETEM MAGYAR GYÓGYSZERÉSZDOKTORAI A XIX. SZÁZADBAN

ZALAI KÁROLY

(Érkezett: 1972. IV. 14.)

Előző közleményeimbem szerzőtársaimmal feldolgoztuk a budapesti [1], a kolozsvári [2], és a szegedi [3] egyetemen promoveált gyógyszerészdoktorokat, az általuk készített gyógyszerészdoktori értekezéseket. Mivel Magyarországon csak 1851-ben nyílt meg a lehetőség gyógyszerészek részére a doktori fokozat (doctor chemiae, majd doctor pharmaciae) megszerzésére — Bécsben és Prágában már 1811-ben biztosították —, szükségessé vált különösen annak a tanulmányozása és felkutatása, hogy az egykori Monarchia fővárosában, a bécsi egyetemen milyen számban szerezték meg magyar gyógyszerészek a doktori fokozatot [4].

Kutatásaimat a bécsi egyetem levéltárában végeztem, ahol a vonatkozó adatokat az Orvostudományi Kar doktorrá avatási nyilvántartó könyveiben [5] találtam meg.

Az 1818-ban felfektetett, általam I. jelzett könyvben, ill. a század folyamán vezetett további 4 könyvben (melyeket II—V. számokkal jelzek) összesen 45 magyar gyógyszerészdoktorot találtam. (A könyvekben a gyógyszerészdoktorok területi illetőségének megjelölésekor a szülővároson kívül az ország és a tartomány szerepel, s ennek alapján Magyarországról származónak tekintettem azokat, akiknek a neve után az országjelzés Magyarország, Erdély és Horvátország volt, megjegyezve, hogy az utóbbihoz illetékesség szerint mindössze 3 személy tartozott.)

A magyar gyógyszerészdoktorok jegyzékét az I. táblázat tartalmazza, melyben feltüntettem a nyilvántartási könyv kötet- és tételszámát, a doktorrá avatott személy nevét, születési helyét és a doktorrá avatás időpontját. Megjegyezni kívánom, hogy a táblázat kimutatásában nem szerepel *Starsky Ignác Albert* pozsonyi születésű gyógyszerész, akit 1869. aug. 27-én avattak doktorrá. Nevezettet ugyanis az 1890. dec. 23-i bejegyzés szerint rektori határozat alapján — bírósági ítélettel hozott négy hónapi súlyos börtönbüntetésére való tekintettel — a doktorok sorából törölték.

Ennek figyelembevételével az általam összeállított táblázat adatai egyeznek *Ganzinger* [6] megállapításaival, aki dolgozatában külön foglalkozott a bécsi egyetem gyógyszerészdoktorainak területi illetőség szerinti megoszlásával. *Ganzinger* vonatkozó adatait a II. táblázat tartalmazza.

A felavatott gyógyszerészdoktorok értekezését sajnos, csak kis számban találtam meg. A meglevő adatokat a III. táblázat tartalmazza.

Az I. II. és III. táblázat adataiból az alábbi megállapításokat és következtetéseket vonhatjuk le:

I. A bécsi egyetem orvosi karán a XIX. században összesen 108 személy szerzett gyógyszerészdoktori (*doctor chemiae*, ill. *doctor pharmaciae*) minősítést. A kizárólag gyógyszerészek részére megszerezhető *doctor chemiae* elnevezést a vonatkozó jogszabály bár már 1859-ben *doctor pharmaciaera* változtatta, mégis a nyilvántartó könyvekben 1875-ig a *doctor chemiae* megjelölést használták és a magyarországi származású személyek között először *Hercz Móricz* adatainál találok a „*Doctor der Pharmaciae*” bejegyzéssel.

2. A bécsi egyetem első gyógyszerészdoktora a rimaszombati származású magyar *Nyír Nagy Ferenc* volt. Doktorrá avatásának időpontja 1819. július

A bécsi egyetem magyar gyógyszerészdoktorai

Sor- szám	Nyilván- tartási könyv kötet és lételszáma	A doktorrá avatott személy		A doktorrá avatás időpontja
		neve	születési helye	
1.	I. 1.	Nyír Nagy Ferenc	Rímaszombat	1819. júl. 29.
2.	I. 7.	Wagner Dániel	Breznobánya	1825. márc. 1.
3.	I. 8.	Batsó Bálint	Debrecen	1826. nov. 20.
4.	I. 11.	Královanszky László	Sáros	1827. júl. 30.
5.	I. 13.	Fuehs Vilmos	Lőcse	1829. jan. 26.
6.	I. 14.	Bachmann József	Pozsony	1829. jún. 1.
7.	I. 16.	Dobay Gyula	Pozsony	1831. aug. 1.
8.	III. 3.	Nendtwich Jenő	Pécs	1855. aug. 3.
9.	III. 4.	Lang Emil	(Olvasbatatlan)	1855. aug. 3.
10.	III. 6.	Szabó Gyula	Tállya	1856. aug. 5.
11.	III. 7.	Say Móritz	Székesfehérvár	1857. ápr. 7.
12.	III. 8.	Lipcei Fabricius Károly	Pest	1857. júl. 31.
13.	III. 10.	Petter Sándor	Zágráb, Horvátorsz.	1858. máj. 18.
14.	III. 11.	Than Károly	Óbecse	1858. júl. 23.
15.	III. 14.	Schenek István	Esztergom	1858. nov. 23.
16.	III. 18.	Wagner Dániel	Pest	1859. nov. 29.
17.	III. 22.	Schorm József	Várna	1861. ápr. 21.
18.	III. 24.	Székely József	(Olvasbatatlan)	1862. júl. 1.
19.	III. 25.	Wagner Jenő	Pest	1862. júl. 1.
20.	III. 28.	Halter Sándor	Varasdin	1862. júl. 15.
21.	III. 29.	Bernáth Alfréd	Horvátország Pétervárad	1862. dec. 5.
22.	III. 31.	Schwarzer Győző	Horvátország Galánta	1863. júl. 21.
23.	III. 32.	Hintz György	Kolozsvár	1863. júl. 21.
24.	III. 33.	Enyeter Frigyes	Zombor	1863. nov. 3.
25.	III. 34.	Dietrich Henrik	Brassó	1864. jan. 29.
26.	III. 38.	Feisztl László	Balassa	1865. márc. 31.
27.	III. 39.	Rotschneck-Vincze Emil	Újfehértó	1865. márc. 31.
28.	III. 41.	Hidegh Kálmán	Arad	1865. júl. 25.
29.	IV. 2/43.	Juhász Pál	Ruszkabánya	1866. jún. 5.
30.	IV. 3/44.	Pösch József	Rozsnyó	1866. jún. 5.
31.	IV. 5/46.	Csáthi-Szabó István	Mezőcsát	1866. júl. 10.
32.	IV. 8/49.	Kónya Antal	Brassó	1867. júl. 9.
33.	IV. 9/50.	Wolff Gyula	Kolozsvár	1867. júl. 9.
34.	IV. 13/54.	Reiner Mihály	Beeskerek	1867. júl. 23.
35.	IV. 17/58.	Wymietal Adalbert	Oravica	1868. júl. 21.
36.	IV. 19/60.	Hassenstab Ödön	Pest	1868. aug. 1.
37.	IV. 25/68.	Hajdú Gyula	Kassa	1869. júl. 27.
38.	IV. 26/69.	Jármay Gyula	Pest	1869. dec. 10.
39.	IV. 27/69.	Welkov Sándor	Pest	1869. dec. 10.
40.	IV. 31/73.	Rosenberg Sándor	Szombathely	1870. júl. 27.
41.	IV. 33/75.	Horváth Imre	Temesvár	1870. júl. 27.
42.	IV. 34/76.	Lengyel Márton	Szatmár	1870. júl. 27.
43.	IV. 35/77.	Wallner Ignác	Kőszeg	1870. júl. 27.
44.	V. 347.	Herez Mária	Mezőcsát	1875. aug. 3.
45.	V. 1036.	Tausch Hermann	Kassa	1880. febr. 13.

29. Doktori értekezésének különlenyomatát a bécsi egyetem könyvtárában megtaláltam (címlapjának fotokópiáját az I. ábra mutatja). A címlap szövegéből kitűnik, Nyír Nagy Ferenc tisztában volt azzal, hogy ő az első gyógyszerész, aki a kémiai doktori fokozatot megszerezte („Von Franz Nagy de Nyir,

II. táblázat
A gyógyszerészdoktorok megoszlása területi
illetékesség szerint

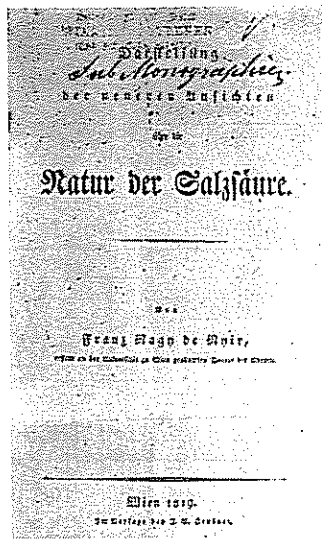
Bécs	16	32
Alsó-Ausztria	9	
Felső-Ausztria	2	
Karintia	2	
Steyer	1	
Trieszt	1	
Magyarország	42	45
Horvátország	3	
Cseh- és Morvaország	16	16
Szilézia	4	15
Galicia	2	
Bukovina	2	
Oláh vajdaság	1	
Szerbia	1	
Hannover	1	
Wurtemberg	1	
Adat nélkül	3	
Összesen ..	108	108

A doktori értekezések címe

III. táblázat

Az I. táblázatban szereplő sorszám	Név	Az értekezés címe
1.	Nyír Nagy Ferenc	Darstellung der neuen Ansichten über die Natur der Saltsäure
2.	Wagner Dániel	Dissertatio inauguralis chemica de radicali potasse
3.	Batsó Bálint	Historisch-chemische Betrachtung über die Wurzel des männlichen Farnkrauts
5.	Fuchs Vilmos	Dissertatio inauguralis chemica de Carbone Brennbergense
7.	Dobay Gyula	Dissertatio inauguralis chemica de sapone
14.	Thann Károly	Über das Platincyänäthyl — Das Runjein
27.	Rotschneck-Vinze Emil	Über Jod und Cyan.
28.	Hídeg Kálmán	Theorie des Feldspatens
30.	Posch József	Arsen und acidum oxalicum
32.	Kónya Antal	Chemische Analyse der Ursprungsquellen in Baden bei Wien
33.	Wolff Gyula	Chemische Untersuchung von Eisenerzen aus dem Erzgebirge bei Hüttenberg in Kärnten (?)
44.	Hercz Móritz	Über das Verhalten einige Ketone zu Oxydationsmitteln.

erstem an der Universität zu Wien graduierten doctor der Chemieae"). Doktori értekezését *Matolcsy* [7] gyűjteményes munkája is tartalmazza. Sajnos, *Nyír Nagy Ferenc* személyére, további működésére vonatkozóan ez ideig semmi más adatot nem találtam.

1. ábra. *Nyír Nagy Ferenc* doktori értekezésének címlapja

Itt kívánom megjegyezni, hogy a különböző magyar szakirodalmi munkák azon adata — mely szerint *Wagner Dániel* volt az első magyar „vegyszékdoktor” a bécsi egyetemen — nem helyes, mert bár *Wagner Dániel* kémia főtárgyas gyógyszerészdoktor volt, időrendben azonban *Nyír Nagy Ferenc* előbb promoveált.

3. A bécsi gyógyszerészdoktorok területi illetőség szerinti megoszlását vizsgálva örömmel és büszkén kell megállapítanunk, hogy az első helyet a magyarországi származású gyógyszerészek foglalják el; a Bécsben promoveált 108 gyógyszerészdoktor közül ui. 45 személy (42%) magyar származású.

4. Ismeretes, hogy a pesti egyetemen 1851-ben vált lehetővé a gyógyszerészek számára a doktori fokozat (*doctor chemiae*, ill. *pharmaciae*) megszerzése. Ennek *Wertheim* professzorsága alatt azonban nem voltak meg a feltételei. *Than Károly* 1860-ban kelt tanszékvezetői megbízatása, majd 1862. évi kinevezése biztosította a magyar gyógyszerészeknek a hazai egyetemen való doktorálás lehetőségét. Azt a tényt, hogy erre már előzőleg is szükség lett volna, igazolja, hogy ez ideig 16 magyar gyógyszerész szerezte meg a gyógyszerészdoktori fokozatot a bécsi egyetemen.

5. Az előző pontban megállapítottakkal szemben az is tény, hogy 1860 után még további 29 magyarországi gyógyszerész promoveált a bécsi egyetemen. Ez viszont azt mutatja, hogy a Monarchia fővárosában a több, mint 500 éves múltú egyetemnek nagy vonzereje volt, s akiknek az anyagi körülménye ezt megengedte, gyógyszerészdoktori tanulmányukat szívesen végezték el Bécsben.

6. Végignézve a Bécsben promoveált magyar gyógyszerészdoktorok neveit, megállapíthatjuk, hogy azok között több olyan személy van, akik később a magyar egészségügy, gyógyszerészet, vegyészet, szellemi élet kiemelkedő személyei voltak. Ez a körülmény az egyének rátermettségén és szorgalmán

túlmenőleg a bécsi iskola és professzorai érdeme is. Elég itt egyedül *Redtenbacher* professzor személyére utalni.

A bécsi egyetem magyar gyógyszerészdoktorai közül a későbbi életpályájuk alatt a legkiválóbb személyek:

Dr. Wagner Dániel (1800—1890), az első felelős magyar kormány alatt a gyógyszerészeti ügyek minisztériumi előadója, a Központi Magyar Gyógyszerészeti és Művegyészeti Vállalat Rt. megalapítója, sokoldalú közéleti személyiség.

Dr. Batsó Bálint (1789—1855) debreceni gyógyszerész, egyben fogorvos, szülész-, szemész-mester, orvosdoktor és állatorvos. Sokoldalúságát mutatja még, hogy gazdag és híres herbárium, rovar- és ásványgyűjteménye volt, továbbá foglalkozott színműírással is.

Dr. Say Mór (1830—1885) a budai főreáliskolában a kémia tanára, majd az iskola igazgatója, végül Budapest vidéki tankerületi főigazgató. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, a Magyar Természettudományi Társaság alelnöke.

Dr. Than Károly (1834—1908), a pesti egyetemen a kémia tanára, a kémia-oktatás és kutatás tudományos alapon való művelésének magyarországi úttörője, a Magyar Gyógyszerkönyv I. és II. kiadásának főszerkesztője, a Magyar Tudományos Akadémia alelnöke, a Természettudományi Társulat elnöke, tiszteletbeli orvosdoktor és bölcsészdoktor a pesti egyetemen.

Dr. Schenek István (1830—1909) a Selmecbányai Bányászati és Erdőgazdasági Akadémián a kémia és fizika tanára. Kiváló pedagógus és feltaláló.

Dr. Hintz György (1840—1890) kolozsvári gyógyszerész, szakíró, neves gyógyszerész-közéleti személyiség. A Kolozsvári Tudományegyetemen a gyógyszerészi műtan magántanára.

Dr. Jármay Gyula (1846—1915) budapesti gyógyszerész, a gyógyszerészeti közélet kiemelkedő alakja. Mint a Budapesti Gyógyszerész Testület elnöke több intézmény megalapítója.

A fenti rövid összefoglalásban a sok kiváló személy közül csak a legkiemelkedőbbeket említettem meg.

Összefoglalás

Hazánkban a gyógyszerészek számára csak 1851-ben nyílt meg a pesti egyetemen a lehetőség a gyógyszerészdoktori cím (*doctor chemiae*, ill. *doctor pharmaciae*) megszerzésére. Indokoltnak látszott tehát a bécsi egyetemen promoveált magyar gyógyszerészek adatainak, disszertációinak felkutatása.

A szerző a bécsi egyetem nyilvántartókönyvének adatai alapján megadja a magyarországi illetőségű gyógyszerészdoktorok jegyzékét, egyes adatait és a disszertációk címét. Megállapítja, hogy a XIX. században a bécsi egyetemen promoveált összesen 108 gyógyszerészdoktor közül 45 magyarországi származású volt, ami 42%-ot jelent. A bécsi egyetem első gyógyszerészdoktora (1819. július 29.) *Nyír Nagy Ferenc* ugyancsak magyar.

A Bécsben promoveáltak között több kiemelkedő személy volt, ami a hallgatók rátermettségén, szorgalmán kívül a bécsi iskola és professzorai érdeme is.

Irodalom

1. *Zalai K.*: Gyógyszerészdoktori értekezések a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. *Acta pharm. hung.* 40, 255 (1970).
2. *Zalai K.*: A Kolozsvári Tudományegyetemen 1872—1918 között készült gyógyszerészdoktori értekezések. *Acta pharm. hung.* 41, 232 (1971).
3. *Zalai K., Zboray B., Mezey B.*: Gyógyszerészdoktori értekezések a Szegedi Orvostudományi Egyetemen. *Acta pharm. hung.* 42, 72 (1972).

4. *Zalai K.*: A gyógyszerészdoktor-képzés fejlődése a Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. *Acta pharm. hung.* 40, 241 (1970).
5. Reversalien Protokoll der an dem hiessigen Universität graduirten Doktoren der Medizin und Chirurgie. *Archiv der Universität, Wien.*
6. *Ganzinger, K.*: Zur Geschichte des Doktorats der Pharmazie in Österreich. Veröffentlichung der Internationalen Gessellschaft für Geschichte der Pharmazie 36, 39 (1970).
7. *Mátócsy M.*: Könyv és irodalmi gyűjtemény a magyarországi gyógyszerészeti munkákról (1578—1909). *Stephanaeum Nyomda RT, Budapest* (1910).

К. З а л а и: *Венгерские доктора-фармацевты венского университета в XIX-ом веке*

В нашей стране в венском университете фармацевты только в 1851 году получили возможность достижения звания доктора фармацевта (доктора химии или доктора фармации). Поэтому казалось обоснованным разыскание данных и диссертаций венгерских фармацевтов продвигнутых в венском университете.

Автор по книге о промоции докторов медицинского факультета венского университета приводит список венгерских докторов фармацевтов, некоторые данные о них, названия диссертаций. Он устанавливает, что в XIX век всего 108 докторам фармацевтам было присуждено звание доктора в венском университете, из них 45 были происхождения из Венгрии, что равняется 42%. Первый доктор-фармацевт венского университета 29-го июля 1819 года Ференц Нир Надь также был венгром. Среди фармацевтов получивших звание доктора в Вене было много выдающихся лиц что кроме таланта прележности индивидов является также заслугой венской школы и ее профессоров.

К. Z a l a i: *"The Hungarian doctors of pharmacy in the 19th century at the university of Vienna"*

In this country occured the possibility for the pharmacists only in 1851, to gain a title doctor of pharmacy at the university of Budapest. This is why seemed reasonable to make a search for dissertations as well as facts and figures of the Hungarian pharmacists graduated at the university in Vienna.

There are scheduled some dates and titles of the dissertations of doctors of pharmacy domiciled at Hungary on a basis of the doctoral graduation register of the medical faculty at the university in Vienna. It was stated that 45 between the whole of 108 doctors of pharmacy graduated in the 19th century at the university in Vienna had been Hungarian by origin, which corresponded to 42%. The first doctor of pharmacy at the university in Vienna was a Hungarian one too, namely Nyir Nagy Ferenc in 29.7. 1819. Several prominent persons had been between the graduated doctors in Vienna, which fact beside the disposition and diligence of the persons is the merit of the university in Vienna and of its professors too.

К. Z a l a i: *Promovierte ungarische Apotheker an der Universität Wien im XIX. Jahrhundert*

In Ungarn ergab sich nur 1851 den Apothekern die Möglichkeit, promoviert zu werden (doctor chemiae, doctor pharmaciae).

Somit erschien es für interessant, nach Promotionen und Doktorarbeiten ungarischer Apotheker an der Universität Wien zu fahnden.

Aufgrund der Daten der Offenlegung der Doktorarbeiten an der medizinischen Fakultät der Universität Wien werden die Angaben der Apothekerdoktoren angeführt. Von den 108 Apothekern, die im XIX. Jahrhundert an der Universität Wien promoviert waren, sind 45 ungarischer Herkunft (42%). Auch der erste Promovent Ferenc Nyir Nagy, der 1819 den Doktorgrad erworben hat, war ein Ungar.

Unter den in Wien promovierten Apothekern sind mehrere hervorragende Persönlichkeiten zu verzeichnen. Dies ist ausser den Gegebenheiten und dem Fleiss der Promovierten auch Verdienst der Wiener Pharmazieschule und ihrer Professoren.

(*Semmelweis Orvostudományi Egyetem Egyetemi Gyógyszertára, Budapest IX., Hőgyes Endre u. 7*)